

ZLOŽITÁ CESTA K EGYPTSKO-IZRAELSKÉJ MIEROVEJ ZMLUVE Z ROKU 1979

THE LONG ROAD TO THE 1979 ISRAELI EGYPTIAN-PEACE TREATY

*Karol R. Sorby*¹

Októbrová vojna v roku 1973 bola piatou vojnou medzi Egyptom a Izraelom. Po ukončení bojov vo všetkých predošlých vojnách sa politická situácia ocitla v slepej uličke. Októbrová vojna bola prvou vojnou, po ktorej malo nasledovať politické urovanie. V letnom sídle amerických prezidentov, v Camp Davide, bola podpísaná dohoda podpísaná Egyptom, Izraelom a Spojenými štátmi. Skladala sa z dvoch dokumentov, jeden obsahoval hlavné zásady pre „spravodlivé, úplné a trvalé urovanie blízkovýchodného konfliktu“ a vyriešenie palestínskeho problému „vo všetkých aspektoch“. Druhý predkladal rámec pre mierovú zmluvu medzi Egyptom a Izraelom. V tejto štúdiu sa budeme venovať egyptsko-americko-izraelským rokovaniam, ktoré sa začali koncom roku 1973 a vyvrcholili podpisom egyptsko-izraelskej mierovej zmluvy v marci 1979.²

Kľúčové slová: októbrová vojna, dohody o odpútaní síl, USA ako jediný prostriedok, zmeny egyptského prístupu, hospodárska politika „otvorených dverí“, nárast islamskej aktivity v Egypte, vylúčenie Egypta z Ligy arabských štátov.

The 1973 October War was the fifth Egyptian-Israeli war. In all previous wars political deadlock followed the ending of hostilities. The October War was the first war to be followed by a political settlement. On 17 September 1978 the Camp David agreement was signed by Egypt, Israel and the United States. It consisted of two documents, one establishing the guiding principles for “a just, comprehensive, and durable settlement of the Middle East

¹ prof. PhDr. Karol Sorby, DrSc. Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, e-mail: karol.sorby@euba.sk.

Autor je vedúci vedecký pracovník Ústavu orientalistiky SAV, profesor Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, popredný slovenský arabista, historik, vysokoškolský učiteľ a diplomat. Vyštudoval v Bratislave na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Doktorát získal na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Hodnosť kandidáta historických vied obhájil v Historickom ústave SAV.

² Štúdia bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA 2/0107/15.

conflict,” and for the resolution of the Palestinian problem “in all its aspects.” The other provided a framework for a peace treaty between Egypt and Israel. This paper will examine the Egyptian-American-Israeli negotiation process, which started in 1973 and culminated in the Egyptian-Israeli treaty of March 1979.

Key words: the October War, disengagements agreements, USA as the sole mediator, changes in the Egyptian attitude, economic “open door” policy, growth of Islamic activity in Egypt, Egypt’s expulsion from the League of Arab States

JEL: F51, Y80

* * * * *

Hoci prekročenie Suezského prielavu 6. októbra 1973 bolo oslavované ako veľké arabské víťazstvo a výsledok strategického génia egyptského prezidenta Anwara as-Sādāta, zásluhu na ňom mal najmä náčelník generálneho štábu egyptskej armády, generálporučik Sacdaddīn aš-Šādī, ktorý však bol krátko po vojne zbavený funkcie pre názorové rozpory s prezidentom. (Aš-Šādī 1980, s. 245; El-Gamasy 1993, s. 266). Skutočné arabské víťazstvo dosiahli producenti ropy na čele so Saudskou Arábiou, ktorí znížili ťažbu a štvornásobne zvýšili ceny, takže Európe a Japonsku pred príchodom zimy hrozili vážne výpadky dodávok tejto suroviny. Ťažba sa mala znižovať každý mesiac o päť percent, pokiaľ sa Izrael nestiahne zo všetkých území, ktoré obsadil vo vojnách v rokoch 1967 a 1973 a neuzná právo Palestínčanov na sebaurčenie. (Shlaim 2001, s. 327-8). Psychologický efekt takejto „ropnej diplomacie“ bol zničujúci a členovia európskeho Spoločného trhu sa ponáhľali spriatelieť sa s Arabmi, podporiť ich požiadavky na palestínsku štátnosť a dištancovať sa od Izraela. Tento povojnový trend vysvetľuje, prečo Izraelčania, hoci prenikli hlbšie na arabské územie ako kedykoľvek predtým, smútili, zatiaľ čo Arabi sa tešili. Účinnosť „ropnej zbrane“ ešte znásobil Irán, ktorý zvýšil ťažbu aj ceny, aby získal výhodu z arabského ropného embarga (Bell 2005, s. 415-19). Víťazstvo Anwara as-Sādāta bolo aj tak pozoruhodné. Znova otvoril otázku Sinajského polostrova a ďalších území okupovaných Izraelom a odzbrojil svojich arabských kritikov, ktorí ho označovali za chválenkára. Teraz mohol Egypt nasmerovať na vlastný národný kurz.

Triumf Anwara as-Sādāta mal významné dôsledky tak na medzinárodnej, ako aj na domácej úrovni. Na medzinárodnej úrovni vrátil izraelsko-arabský konflikt do centra udalostí a africké štáty sa rozhodli prerušiť diplomatické styky s Izraelom (Goldschmidt 2004, s. 166). Problémy Blízkeho východu hrali v rokovaní OSN, odkedy bola založená, neporovnateľne väčšiu úlohu, ako bola jeho veľkosť a počet obyvateľstva. Obe superveľmoci v októbri 1973 ukázali hĺbku svojej zaangažovanosti cenou zbraní, ktoré dodali bojujúcim stranám a úsilím ovplyvňovať udalosti tak, aby si posilnili vlastné strategické pozície. (Sella 1981, s. 107). Prezident Richard Nixon hneď po zastavení paľby uviedol všetky ozbrojené sily USA do stavu najvyššej bojovej

pohotovosti v snahe zastrašiť ZSSR pred ďalšou eskaláciou zbrojenia na Blízkom východe (Bell 2005, s. 404).

Vzhľadom na to, že na konci októbrovej vojny sa izraelské sily dostali až na západný breh Suezského prielivu a egyptské boli na východe od neho, hrozilo veľké nebezpečenstvo obnovenia bojov. Henry Kissinger, odišiel na Blízky východ v nádeji, že zorganizuje medzinárodnú mierovú konferenciu, ktorej by spoločne predsedali obe supervelmoci, a nádeje na mierové urovnanie sa zdali reálne (Kissinger 2003, s. 417). Hlavnou starosťou egyptského prezidenta bolo uvoľniť tretiu armádu na Sinaji, ktorú už po dohode o zastavení paľby, obkľúčili izraelské sily. Henry Kissinger sľúbil, že pritlačí na vládu Goldy Meirovej, aby umožnila Egyptanom zásobovať tretiu armádu potravinami a iným nevojenským materiálom. Ani Izrael, ani Egypt nemali záujem púšťať sa do nových bojov na fronte, preto sa dohodli, že povedú priame rokovania v stane postavenom na 101. kilometri cesty Suez-Káhira (El-Gamasy 1993, s. 325; Kissinger 2004, s. 606). Keď Američania a Sovieti vydali spoločné pozvanie na mierovú konferenciu do Ženevy, ktorá sa mala konať koncom decembra 1973, obe strany súhlasili. Sýria účasť odmietla, pretože nebola pozvaná Organizácia pre oslobodenie Palestíny (OOP), ale ženevská konferencia sa aj tak zišla. Po úvodných vystúpeniach delegátov, ktoré trvali celý deň, sa strany dohodli, že rokovania odložia na neurčito, s cieľom využiť čas na technické rokovania o odpútaní nepriateľských síl (Calvocoressi 2001, s. 417).

Nepriame rozhovory medzi Egyptom a Izraelom sprostredkúval Henry Kissinger, keď odštartoval proces, ktorý dostal meno „kyvadlová diplomacia“ medzi Jeruzalemom a Káhirou, aby sa dosiahla aspoň dohoda o odpútaní síl. Anwar as-Sādāt tým, že sa vzdal požiadavky na okamžité stiahnutie Izraela za hranice roku 1967, dokázal zaistiť jeho stiahnutie za líniu vzdialenú 10 km od Suezského prielivu, čo sa zhodovalo s líniou, ktorú egyptské vojská dosiahli na začiatku útoku (Herzog 1982, s. 322). Neskôr, v roku 1974, Henry Kissinger dokázal sprostredkovať podobnú dohodu medzi Izraelom a Sýriou. Tento diplomatický výkon vydláždil cestu pre návštevu Richarda Nixona na Blízky východ, prvú cestu amerického prezidenta po F. D. Rooseveltovi. Americko-egyptské vzťahy, ktoré boli prerušené v roku 1967, sa dramaticky zlepšili, počínajúc výmenou veľvyslancov a obnovou americkej pomoci (Calvocoressi 2001, s. 420).

* * * * *

Po počiatkových úspechoch arabských armád v októbrovej vojne a dovedy neslýchanom prejave arabskej hospodárskej a politickej solidarity, si Anwar as-Sādāt musel uvedomiť rastúci politický, finančný a strategický význam arabského sveta. V rozhovore pre časopis Time v marci 1974 povedal: „Arabskú jednotu považujem za najväčší výtobytok slávnych októbrových dní ... myslím, že v tomto kurze budeme pokračovať“ (Israeli 1979a, s. 460). V ďalšom vystúpení pred zástupcami egyptských

študentov zo zahraničia, v apríli 1974 s veľkým zveličením hrdo vyhlásil, že „šiesty október zmenil svet vojensky, hospodársky aj politicky. Rovnováha síl sa zmenila rovnako ako mapa Blízkeho východu ... šiesty október nastolil novú arabskú situáciu, ktorá predstavuje najväčšie výdobytky za storočia“ (Israeli a, 1979, s. 466). Preto boli mnohí prekvapení, keď sa rozhodol obetovať možnosti vojenskej a politickej jednoty dosiahnutej v rokoch 1973 – 1974 a stavil na výlučné prostredníctvo USA. Navyše, zmenil egyptské spojenectvá tak, že panarabské smerovanie nahradil zdôrazňovaním „Egypt predovšetkým“, čo mal byť začiatok oddelenia Egypta od svojho arabského prostredia.

Možno si položiť otázku prečo Anwar as-Sādāt napriek správne mu zhodnoteniu skutočnej a potenciálnej sily Arabov a napriek sile egyptského národného (panarabského) cítenia, sa vybral cestou odčlenenia Egypta od hlavného arabského prúdu. Natíska sa odpoveď, že odmietanie egyptského panarabizmu bolo považované za nevyhnutnú súčasť politickej stratégie, ktorá počítala s vyčlenením Egypta z arabského tábora, ktorý bol jednoznačne proti separátnemu mieru s Izraelom. Prezident očakával, že takáto stratégia dokáže Washingtonu nové „umiernené“ smerovanie Egypta, ktoré nazval ideologickou otvorenosťou, aby uľahčil zaradenie Egypta do Američanmi vedeného geopolitického a strategického systému v regióne. Niet totiž pochýb, že Washington si želal v Egypte oslabené panarabské cítenie, keďže tvorcovia jeho politiky považovali panarabizmus automaticky za radikalizmus a nacionalizmus, ktoré sa považovali za hrozbu pre americké záujmy v regióne. Politické kruhy v Egypte a egyptská inteligencia chápali, že vydeľovanie Egypta z hlavného arabského prúdu bolo určené pre uspokojenie Washingtonu (Bahā'addīn 1977, s. 157).

Na druhej strane Anwar as-Sādāt mohol úprimne veriť, že jeho stratégia oddeľovania egyptského nacionalizmu od arabského, sa nakoniec ukáže ako najlepšia nielen pre Egypt, ale aj pre vec Arabov. Bol presvedčený, že iba USA dokážu rozriešiť arabsko-izraelský konflikt, a preto je dôležité, aby sa Egypt už ďalej nedržal myšlienky ozbrojeného boja, ktorý mnohí Arabi – vzhľadom na izraelské odmietanie stiahnuť sa z okupovaných arabských území – ešte stále považovali za nevyhnutný. A jediný spôsob ako dokázať Američanom svoju úprimnosť, bolo ukázať, že už Egypt opustil arabský prúd a teší sa na nové vzťahy s USA. Anwar as-Sādāt nepochybne poskytol veľa náznakov, že Egypt pod jeho vedením sa už nedrží starého spôsobu myslenia, ktorý bol hlavnou charakteristikou prístupu arabských štátov k arabsko-izraelskému konfliktu. V jednom rozhovore v roku 1975 to zhrnul: „Nanešťastie, my v arabskom svete sme stále ovládaní citmi. Povedal som to v Kuvajte. Dokonca aj bez rezolúcie 242 sa Izrael stal skutočnosťou (fait accompli) v hraniciach z roku 1967 z jednoduchého dôvodu, že obe superveľmoci, ktoré ovládajú svet, obhajujú túto skutočnosť“ (Israeli 1979b, s. 912).

Postoj egyptského prezidenta v období po októbrovej vojne bol známy a bol v súlade so závermi arabského summitu konaného v Rabate koncom októbra 1974. Počas

rokovaní s USA a následných rokovaní s Izraelom verejne podporoval postoj, ktorý zhrnul v jednom vystúpení takto: „Kľúčovou otázkou na Blízkom východe je palestínsky problém. Pokým nebude vyriešený, v oblasti nebude pokoj. Palestínsky štát by mal byť vytvorený na Západnom brehu a v pásme Gazy a to by mohlo upokojiť región“ (Israeli 1979a, s. 773). Keď ho kritici obviňovali, že dohody s USA a s Izraelom nie sú v súlade s jeho postojom k arabskej otázke, prezident odpovedal, že sa drží zásad prijatých v Rabate, že jediným legitímnym predstaviteľom Palestínčanov je OOP a že Arabi naďalej trvajú na navrátení okupovaných území. Problémom však zostávalo protirečenie medzi deklarovanou politikou a cieľmi, lebo uskutočnené kroky naznačovali smerovanie k separátnym dohodám, ktoré boli v rozpore s jeho vyhláseniami. Takto Anwar as-Sādāt zbavený možnosti hroziť použitím sily, strácajúci arabskú podporu a nesnažiaci sa zlepšiť si vzťahy Sovietskym zväzom, musel veriť, že jeho viera vo Washington mu umožní dosiahnuť vytýčené ciele a potvrdí múdrosť jeho stratégie. Keby bol vecne zhodnotil povahu americko-izraelských vzťahov a postavenia jednotlivých aktérov, bol by asi zmiernil svoje optimistické predstavy.

Anwar as-Sādāt bol presvedčený, že iba USA môžu zaistiť urovnanie arabsko-izraelského konfliktu, lebo držia 99 % kariet (Bahā'addīn 1977, s. 133). Netajil sa tým, že celá jeho stratégia závisí od toho, či USA vyvinú tlak na Izrael pre dosiahnutie – na základe rokovaní – mierového urovnania konfliktu. Avšak napriek jasným signálom, že USA nereagujú tak ako dúfal, naďalej Washingtonu dôveroval a prijal politiku postupných krokov, bez ohľadu na pretrvávajúcu kritiku, že jeho politika vyčleňuje Egypt z arabského košiara. Naďalej odpovedal kritikom, bez presvedčivého dôkazu, že sleduje zásadnú zmenu americkej politiky v regióne. Tvrdil (29. apríla 1974), že USA nielen garantujú prímerie, ale aj implementáciu rezolúcie 242. To je nový americký postoj voči nám a úplný posun v postoji k mieru v regióne. Oba závery boli jasne nesprávne.

Henry Kissinger, nový americkej architekt politiky, zjavne poľahky presvedčil Anwara as-Sādāta aby uveril, že USA nastúpili úplne novú blízkovýchodnú politiku a on (Kissinger) je poverený, aby ju realizoval v najlepšom záujme všetkých zainteresovaných strán. Anwar as-Sādāt v jednom rozhovore v marci 1974, bez toho, aby si uvedomil, že sám Kissinger pridelil Izraelu úlohu strážcu amerických záujmov v regióne, nešetril chválou na jeho adresu (Israeli 1979a, s. 515). Jeho hodnotenie zahraničnej politiky USA v regióne, ako aj Kissingerov názor na Izrael však nebili podložené ani sledom udalostí ani realistickým odhadom prebiehajúcich skutočností. V skutočnosti Anwar as-Sādāt občas prezradil svoje rozčarovanie a zúfalstvo nad postupom Američanov, ktoré boli v príkrom rozpore s tým, čo hovoril svojim občanom. Prezident zrejme úprimne veril, že USA nemôžu obhajovať izraelské výboje, lebo by to bolo v rozpore s ich oficiálnou politikou. Bol zúfalý z americkej nečinnosti, resp. netrpezlivý z pomalého postupu americkej diplomacie, a zrejme nebral do úvahy, že očakávanie nestrannosti zo strany USA nie je namieste.

* * * * *

Politické medové týždne medzi Washingtonom a Káhirou zapadali do inej veľkej politickej zmeny Anwara as-Sādāta, ktorú nazval infitāh – otvorenie sa (Hajkal 1988, s. 181). V dobách arabského socializmu Džamāla cAbdannāsira boli všetky veľké podniky v štátnych rukách, takže trieda vlastníkov výrobných prostriedkov bola výrazne oslabená. Napriek tomu mnohí ešte vlastnili dosť pôdy a nehnuteľností, aby žili na nadpriemernej úrovni. Zníženie vlastníctva pôdy na 50 faddānov na osobu v roku 1969 sa dotklo niektorých ľudí, ale táto výmera ešte stále stačila na bezstarostný život, najmä keď sa tam pestovalo ovocie a zelenina, alebo včelstvá a dobytok.

Prvý signál zmien sa objavil v Októbrovom dokumente (Waraqat uktūbar). Bol to nový politický program, ktorý prezident 4. apríla 1974 predložil parlamentu na schválenie. Aj keď dokument formálne vyjadroval lojalitu voči zásadám revolúcie z roku 1952, vrátane socializmu a arabského nacionalizmu tvrdil, že ich uplatňovanie sa musí prispôbiť zmeneným podmienkam (Israeli 1985, s. 200). Októbrový dokument nahrádzal základné programové dokumenty predošlého obdobia ako Chartu národnej akcie z roku 1962, Program 30. marca z roku 1968 a Program národnej akcie z roku 1971, a v hospodárskej politike nastal prechod od revízie socialistickej orientácie k orientácii na trhové hospodárstvo (Gombár 2009, s. 635). Prezident uviedol, že výdobytky nāsirizmu zostanú zachované (v Egypte bolo ešte veľa robotníkov a úradníkov, ktorí sa mali dobre za predošlého režimu), ale niektoré „odchýlky“ druhej polovice 60. rokov budú opravené „otvorením sa“ novému medzinárodnému hospodárskemu prostrediu. Anwar as-Sādāt zatiaľ ukazoval doľava, ale točil sa doprava, ale zakrátko vydal ďalšie vyhlásenia, ktoré fakticky odstránili dedičstvo nāsirizmu (Shehata 2010, s. 24-5).

Infitāh – hospodárska politika otvorených dverí zavedená v Egypte v roku 1974 – bola jednou z hlavných stránok zmeny politiky Džamāla cAbdannāsira. Infitāh odstránil prakticky všetky obmedzenia pre zahraničný kapitál v Egypte v nádeji, že prítiahne zásadné zahraničné investície do egyptského hospodárskeho rozvoja. Z toho dôvodu bol prijatý Zákon 43/1974, povoľujúci zahraničným spoločnostiam investovať do súkromného sektora a vytvárať spoločné podniky (joint venture) s verejným sektorom (Shehata 2010, s. 30). Skutočne boli prítiahnutý veľký objem kapitálu, ale znamenal iba malý reálny príspevok pre dlhodobý produktívny rozvoj (Waterbury 1983, s. 155-6). Veľké sumy kapitálového prílivu mali však hlboké spoločenské dôsledky. Deregulácia trhu, ktorá sprevádzala injekcie zahraničnej pomoci (prvotný zdroj zahraničných kapitálových vkladov) prítiahol cudzie podniky a stimuloval rozvoj domáceho súkromného obchodu v súťaži o doláre zo zahraničnej pomoci. Vznikla zvláštna sociálna vrstva okolo priemyslu zahraničnej pomoci, pestujúca rast

spotrebného priemyslu závislého od importu. To následne prispelo k nadmernej stimulácii spotrebného trhu s cudzím tovarom v Egypte na ujmu domáceho tovaru a služieb (Hajkal 1988, s. 181-4).

Arabský socializmus však vytvoril aj novú buržoáziu, triedu manažérov, ktorí sa vyšvihli v štátnych podnikoch a niektorí našli spôsoby ako sa obohacovať na úkor štátnej pokladnice. Tak príslušníci starej ako aj novej buržoázie dúfali, že sa uvoľnia pevné opraty zostávajúce ako dedičstvo arabského socializmu. Navyše, Anwar as-Sādāt videl rastúce bohatstvo arabských ropných štátov ako bohatý zdroj kapitálu (Waterbury 1983, s. 133). Dúfal tiež, že sa mu podarí pritiahnúť späť aj časť egyptského kapitálu, ktorý spolu s kapitalistami unikol za hranice následkom politiky arabského socializmu, popri ďalších zdrojoch (remitencie), ktoré Egyptania zarobili v posledných rokoch v zahraničí.

Októbrová vojna znásobila hodnotu arabskej ropy a vzrástla príťažlivosť Egypta ako krajiny, do ktorej sa oplatí investovať výnosy (Kňazev 1986, s. 82-3). Po prvý raz sa prezident stal v Egypte populárnym; Egyptania počúvali keď oznamoval nové iniciatívy a zlepšila sa pracovná morálka. Egypt začal obnovovať mestá na západ od priplavu, Port Saíd, Ismācīlīju, Suez a ďalšie. Rekonštrukčné práce sa stali zlatou baňou pre egyptských stavebných podnikateľov, z ktorých najväčším bol prezidentov priateľ cUtmān Aḡmad cUtmān (Waterbury 1983, s. 181-3). Jeho spoločnosť pracovala na Vysokej priehrade a ďalších stavebných projektoch v arabských ropných štátoch. Propaganda pracovala na plné obrátky, aby útočila na výdobytky dosiahnuté v období Džamāla cAbdannāḡira a poukazovala na to, že jeho politika priniesla iba porážky a závislosť od ZSSR. Na druhej strane vyzdvihovala Anwara as-Sādāta, ktorému pripísala zásluhu za prekročenie Bar-Levovej línie, za úspechy ropného embarga a za čiastočnú izraelskú evakuáciu (Hajkal 1975, s. 333-9). Výsledkom tejto kampane bolo odmietnutie predošlej politiky nepriateľstva voči Izraelu, obnovenie vzťahov s USA a otvorenie krajiny slobodnému podnikaniu a zahraničným investorom.

Zatiaľ čo väčšina egyptského obyvateľstva videla len málo úžitku, ak vôbec nejaký, z hospodárskej politiky Anwara as-Sādāta, z infitāḡu obrovsky profitovala privilegovaná menšina. V egyptskej spoločnosti dramaticky vzrástla vrstva boháčov – z 500 milionárov v roku 1975 na 17 tisíc v roku 1981 (Hajkal 1988, s. 181). Táto mimoriadne bohatá a mocná egyptská buržoázia (tzv. tučné mačky), ktorá zbohatla vďaka príjmom z rozšírených hospodárskych kontaktov so Západom, sa stala novou silou v egyptskej politike. S jej rastom očividne vzrástol aj rozsah korupcie v egyptskej spoločnosti. To ostro kontrastovalo s ožbračovaním mestských stredných vrstiev, najmä zamestnancov verejného sektoru, ktorí videli, že ich životná úroveň je narušená infláciou a ktorí sa stávali stále viac závislými od štátnych podpôr. Kontrastovalo to aj s vazalizáciou roľníckej populácie, keďže rozdeľovanie poľnohospodárskej pôdy a produkcie bolo deregulované (Vatikiotis 1985, s. 427). Ďalej infitāh priniesol so sebou aj príval západných myšlienok a materializmus, ktorý hrozil zaplaviť tradičné hodnoty

egyptských muslimských más. Ako odpoveď na takéto odcudzenie a obranu tradičných hodnôt, významný počet egyptských muslimov (najmä mladých a z nižšej strednej vrstvy) sa obrátil k neoaktivistickému islamu.

* * * * *

Keď Anwar as-Sādāt dokázal priniesť mier, Egyptania dúfali, že sa zbavia ťaživých nákladov piatich vojen, ktoré vybojovali (a trvajúcich zbrojných pretekov) s Izraelom. Hoci prezident ešte stále slovné podporoval arabský nacionalizmus, prešiel k politike „Egypt predovšetkým“, ktorá sa lepšie zhodovala s približovaním sa jeho krajiny k rozvinutému Západu. Zlom nastal v septembri 1975, keď Henry Kissinger dokázal presvedčiť obe strany, uzavreli druhú sinajskú dohodu. Za ďalší ústup izraelských vojsk za priesmyky Džiddī a Mītlā, sa Anwar as-Sādāt zriekol vojny ako prostriedku na urovnanie izraelsko-arabského konfliktu a súhlasil s obmedzením počtu egyptských vojsk a tankov na navrátených územiach východne od Suezského prieplyvu a Suezského zálivu. Hoci Henry Kissinger a Anwar as-Sādāt tvrdili, že diplomacia postupných krokov vracia Egyptu územia (najmä sinajské ropné polia), ktoré stratil vo vojne, kritici cítili, že dobrý obchod urobil Izrael a že skutočná cena, ktorú Egypt zaplatí, je strata vedúceho postavenia v arabskom svete (Riad 1981, s. 295). Zavraždenie saudskoarabského kráľa Fajsala a vypuknutie občianskej vojny v Libanone len zvýraznilo obraz arabskej politickej nestability (Vadney 1992, s. 445).

Anwar as-Sādāt, presvedčený o svojej politickej prezieravosti, stále dôveroval Washingtonu a 1. júna 1975 v Salzburgu počas návštevy prezidenta Geralda Forda, súhlasil, že Suezský prieplyv bude znova otvorený pre plavbu napriek tomu, že Izraelčania odmietli jeho rozumnú žiadosť, stiahnuť jednotky na bezpečnú vzdialenosť od prieplyvu. Prieplyv bol otvorený 5. júna 1975, čím bola splnená prvá požiadavka Izraela pre prijatie dohody o neútočení, keďže tým bol Egypt zbavený možnosti obnoviť prípadné vojenské oslobodenie okupovaného územia. Odmietol každú kritiku, že podľahol americkému tlaku a izraelskému vydieraniu a svoj krok označil za diplomatické víťazstvo (Israeli 1979b, s. 902). Prezident, aby zakryl svoje beznádejné postavenie, sa čoraz častejšie uchýľoval k veľkým gestám. Autoritárska povaha egyptského režimu sa prejavila v početných nezhodách prezidenta s najvyššími administratívnymi kruhmi, osobitne v rezorte zahraničných vecí, ktoré sa chceli vyhnúť závislosti od jedného štátu, prezident vsadil všetko na svoje presvedčenie, že USA nakoniec prinútia Izrael, aby sa stiahol z okupovaných arabských území.

Dvoma dohodami o odpútaní síl z rokov 1974 a 1975 v americkej réžii, sa Anwar as-Sādāt vydal na cestu rovnako pripraveného mieru, ktorého cenou – ako si musel byť vedomý – bude nastolenie egyptsko-americko-izraelského strategického spojenectva na úkor tradičnej úlohy Egypta v arabskom svete. Keď prijal túto líniu, natoľko znížil svoje rokovacie možnosti, že tie teraz spočívali na tom, čo sú USA a Izrael ochotné ponúknuť. Vzhľadom na to, že strategickým cieľom Henryho

Kissingera bolo oddeliť Egypt od arabských a palestínskych požiadaviek a ďalej izolovať „radikálne“ sily v regióne a tým oslabiť sovietsky vplyv a vydlážiť cestu urovnaniu prijateľnému pre Izrael, podarilo sa mu dosiahnuť tento cieľ takmer bez odporu Egypta. Svojou horlivou snahou dosiahnuť urýchlené prijatie do amerického tábora, Anwar as-Sādāt urobil ústupky, ktoré rozladili členov vlády, udivili jeho amerických priateľov a potešili jeho izraelských nepriateľov.

Anwar as-Sādāt často menil rozhodnutia vlády „ako pozornosť“ voči americkým priateľom. Okrem toho zásadné rozhodnutia prijímal sám na osobných stretnutiach s vedúcimi predstaviteľmi USA a Izraela bez toho, aby o nich informoval členov vlády. Túto situáciu výstižne charakterizoval Muḩammad ḩasanajn Hajkal, keď napísal, že Anwar as-Sādāt nedokázal rozoznať veľkosť víťazstva, ktoré mal v roku 1974 na dosah. Vtedy mal v rukách všetky tromfy: ropnú zbraň, podporu arabskej a značnej časti svetovej verejnej mienky a ZSSR bol stále pripravený podporiť ho. On sa však tomu všetkému otočil chrbtom. Namiesto toho si vybral vojenské prehliadky na počesť víťazstva a obdiv kamier. Ignoroval svojich arabských spojencov a priateľov a rozhodol sa, že región prebuduje sám so svojím priateľom Henrym Kissingerom (Golan 1976, s. 152; Hajkal 1988, s. 141).

A tak kým minister zahraničných vecí Ismācīl Fahmī chcel posilňovať arabskú jednotu pod egyptským vedením, prezident považoval vedúcu úlohu Egypta za samozrejmu. Kým minister naliehal na rozvíjanie vzťahov so ZSSR, ktoré by boli protiváhou jednostranného prozápadného kurzu, prezident, napriek ťažkostiam pri získavaní dodávok zbraní z USA, to odmietal (Fahmy 1983, s. 175). Zhoršovanie vzťahov so ZSSR nezaručovalo Egyptu zlepšené vzťahy s USA kde škandál „Watergate“ spôsobil zjavnú politickú nestabilitu, napriek obnoveniu potravinovej pomoci podľa Zákona 480 (Burns 1985, s. 220). Anwar as-Sādāt so sklamaním sledoval stále užšie vzťahy USA s Izraelom a nenadchlo ho ani zvolenie Jimmyho Cartera, lebo Demokratická strana bola tradične viac proizraelská ako republikáni a bol presvedčený, že Henry Kissinger je jeho priateľ. Nepáčila sa mu ani snaha prezidenta Jimmyho Cartera dosiahnuť úplné arabsko-izraelské urovanie za účasti Palestínčanov a ZSSR (Finkelstone 1996, s. 222).

* * * * *

Egypt si mal vziať poučenie zo svojho päťročného zásahu do jemenskej občianskej vojny, aby nezasahoval do arabských sporov, ale Anwar as-Sādāt „sa stal pilierom Reaganovej protikomunistickej politiky v oblasti“ a bez váhania posielal jednotky egyptskej armády zasahovať v Ománe, Líbyi, v Čade a v Zaire (Hajkal 1988, s. 448). Rozdiel medzi ním a jeho predchodcom bol ten, že kým Džamāl cAbdannāḩir bojoval v Jemene, aby pomohol republikánskej vláde nahradiť reakčnú monarchiu, Anwar as-Sādāt použil egyptské ozbrojené sily, aby pomohli Západu potláčať oslobodzovacie hnutia. Bolo prirodzené, že za týchto okolností mu ZSSR znížil a

nakoniec zastavil vojenskú pomoc, pričom ho obvinil, že ťahá Egypt do imperialistického tábora. Anwar as-Sādāt sa sťažoval, že Sovietsi zdržiavajú zbrane a náhradné diely a odmietajú súhlasiť, aby Egypt reštrukturalizoval platby svojich dlhov. Koncom roku 1975, keď inflácia prekročila úroveň 30 % a zahraničné investície zaostávali, egyptská vláda si brala krátkodobé pôžičky za úroky blížiacie sa k 17 % ročne a egyptský dlh u ZSSR prekračoval 7 miliárd USD (Sella 1981, s. 134).

Keďže v rokoch 1975 a 1976, na Egypt tlačili tak arabskí, ako aj západní veritelia, egyptská vláda, aby zlepšila prítlačivosť svojej ekonomiky pre zahraničný kapitál, znižovala vládne výdavky a devalvovala egyptskú libru. Jednako rozhovory o odpútaní síl s Izraelom v rokoch 1974 – 1975, politika „otvorených dverí“ a zreteľná orientácia na Západ, najmä na USA, priniesli oveľa skromnejšie výsledky ako prezident očakával. Zostával obrovský dlh u ZSSR za dodaný vojenský materiál, zahraniční investori boli opatrní, očakávaná pomoc od bohatých ropných štátov neprichádzala a masívne dotácie do základných potravinových a spotrebných článkov museli pokračovať (Waterbury 1983, s. 171). Odmietnutie Moskvy urobiť zmeny v platobných podmienkach nahnevali Anwara as-Sādāta, preto v marci 1976 egyptská vláda jednostranne vypovedala Sovietsko-egyptskú zmluvu o priateľstve a spolupráci z roku 1971, ktorá bola jednou z hlavných opôr Egypta v jeho boji za upevnenie nezávislosti a za odstránenie dôsledkov izraelskej agresie v roku 1967. Tým ukončil prenájom egyptských námorných zariadení sovietskej flotile a nakoniec vyhlásil, že nevyplatí 1,5 miliardy USD za posledné zbrojné dodávky. Tým si znepriatelil sovietsku vládu, ktorá začala hľadať užšie zväzky s inými arabskými režimami (El-Hussini 1987, s. 206-7).

Anwar as-Sādāt s nedôverou hľadel na náīirovské tendencie v Arabskom socialistickom zväze (ASZ). Uvedomil si, že musí pripustiť väčšiu slobodu prejavu a pluralitu politických strán, preto v marci 1976, povolil vytvorenie viacerých frakcií reprezentujúcich v ASZ odlišnú politickú orientáciu. Po dlhom uvažovaní boli v rámci ASZ vytvorené tri oficiálne platformy alebo tribúny (minbar): Strana demokratické socialistické unionistické zoskupenie (Hizb at-Tadžammuc al-wahdawī al-ištirākī ad-dīmuqrātī) reprezentujúca ľavicu, Strana Misr (Hizb Misr) reprezentujúca stred a Liberálna strana (Hizb al-ahrār) reprezentujúca pravicu. Tieto tri strany sa v roku 1976 zúčastnili volieb, v ktorých v 352 členom Ľudovom zhromaždení (Madžlis aš-šacb) režimom podporovaná platforma stredy získala 280 kresiel, liberálna platforma 12 kresiel a ľavicová platforma 2 kreslá (Hilal 2002, s. 211; Cooper 1982, s. 205). Stojí za zmienku, že z 1660 registrovaných kandidátov vo voľbách 897 boli nezávislí (Beattie 2000, s. 197). Krátko po parlamentných voľbách prezident oznámil premenu týchto troch platforiem na politické strany, pričom Strana Misr, ktorá slúžila ako jeho vlastná frakcia, sa stala dominantnou, režimom riadenou stranou a zvyšným dvom stranám pripadla úloha opozície.

Začiatkom roku 1977 sa Anwar as-Sādāt musel stiahnuť zo sveta medzinárodných vzťahov, aby čelil výzve svojej moci doma. Rastúci egyptský zahraničný dlh viedol k ťaživým splátkam, ktoré v tom čase boli vyššie ako ročná hodnota vývozu tovarov a služieb. To musela zaplatiť väčšina Egyptanov. Medzinárodný menový fond v snahe pomôcť Egyptu posilniť hospodárstvo, navrhol o. i., aby boli štátne dotácie na niektoré spotrebné tovary znížené. Politika dotovania nízkych cien chleba, ryže, cukru, čaju, tuku na varenie, plynu v propán-butánových fľašiach, petroleja a ďalších potrebných tovarov sa začala počas druhej svetovej vojny, na uľahčenie života chudobných vrstiev. Keďže Egypt v roku 1976 dovážal viac ako polovicu pšenice, ktorú obyvateľstvo spotrebovalo, vláda musela vyčleniť obrovské sumy na pokrytie týchto dovozov, aby udržala ceny chleba a múky na umelo nízkej úrovni (Hinnebusch 1988, s. 71).

Keď egyptská vláda nakoniec v januári 1977 prijala isté opatrenia a znížila dotácie na vyše dva tucty spomínaných základných tovarov, v celom Egypte vypukli obrovské nepokoje, počas ktorých 70 ľudí zomrelo po zrážkach s bezpečnostnými silami a vyše 1 200 bolo uväznených (Hajkal 1988, s. 186-9. Hoci vina za januárové nepokoje bola pripísaná na vrub ľavice, bolo známe, že sa ich zúčastnili aj militantné islamské skupiny (Mortimer 1982, s. 291). Konečnou črtou infitāhu – úzko spätou s uvedenými stránkami – bol masový odchod egyptských pracujúcich do arabských ropných štátov. V roku 1978 sa odhadovalo, že skoro 1,5 milióna Egyptanov pracuje mimo vlastnej krajiny. Navyše, Egypt sa stával čoraz závislejším od remitencií, ktoré posielali domov títo pracujúci v zahraničí (Waterbury 1983, s. 212).

Pozitívnu stránkou politiky otvorených dverí bola zdanlivá hospodárska obnova Egypta. Jej najzjavnejšou stránkou bol obrovský stavebný rozmach v mestách v oblasti priplavu, ktorý umožnil ich obyvateľom, aby sa do nich niekoľko rokov po vojne vrátili. Stavebníctvo dostalo priestor aj v Káhire a Alexandrii (Cooper 1982, s. 207). Keď v roku 1977 prekročil počet egyptského obyvateľstva 40 miliónov, oživil sa plány na vybudovanie satelitných miest v púštnych oblastiach v okolí Káhiry a inde. Iným sprievodným znakom infitāhu bol návrat zahraničných bánk, vrátane amerických ako Chase-Manhattan a Bank of America, aby podnikali v novom Egypte. Kým predtým najväčšia pôžička akú kedy Egypt dostal od Svetovej banky bolo 60 miliónov USD na rozšírenie Suezského priplavu, v rokoch 1974 – 1975 dostal 227 mil. USD (Hajkal 1988, s. 174). Súkromné zahraničné investície prichádzali hlavne z arabských štátov a Iránu, ktoré vkladali svoje zvýšené príjmy z ropy viac do nehnuteľností ako do výrobných podnikov, ale Anwar as-Sādāt vymámil veľké sumy peňazí od vládcov Saudskej Arábie a Kuvajtu. Egyptu sa však nepodarilo pritiahnuť americký, európsky a japonský kapitál v takej miere ako sa očakávalo.

Najväčší úžitok z tohto rozmachu mala egyptská buržoázia, ktorá oslavovala svoj návrat po rokoch socializmu tým, že investovala svoje peniaze do pozemkov v mestách, do vil, bytov a hotelov a menej do výrobných podnikov (Hinnebusch 1988, s.

50). Pre roľníkov infitáh znamenal koniec pridelovania pôdy z veľkostatkov, zhoršené služby od vidieckych družstiev a zdravotných stredísk, zhoršujúce sa platobné podmienky za ich produkciu. Egypt, ktorý bol po stáročia vývozcom obilia, sa od konca 50. rokov stal ich dovozcom. Nová hospodárska politika urobila z Egypta exportéra vlastného obyvateľstva, roľníkov rovnako ako inžinierov, lekárov, učiteľov a remeselníkov, ktorí za lepšími mzdami odchádzali do bohatých arabských štátov (Waterbury 1983, s. 212). Z hľadiska 2,5 % ročného prírastku obyvateľstva, emigrácia bola krátkodobou výhodou, ale rozdeľovala rodiny a vytvárala nové nerovnosti v príjmoch a nedostatok kvalifikovaných robotníkov a roľníkov. Robotníci v súkromných spoločnostiach zarábali v nových pomeroch viac ako tí, ktorí pracovali v upadajúcich podnikoch verejného sektoru. Vzhľadom na rozbužnenú byrokráciu, cenová inflácia prekonala rast miezd pre štátnych úradníkov, učiteľov v školách a univerzitách, lekárov a zdravotných sestier v štátnych nemocniciach a iných štátnych zamestnancov (Hinnebusch 1988, s. 70).

* * * * *

Odporúčanie MMF znepokojilo väčšinu ministrov, ale pre zvyšujúci sa dlh Egypt už nebol pánom svojho hospodárskeho života. Vláda teda ukončila dotovanie tovarov, ktoré nepatrili k najnutnejším ako pivo, hladká múka, kryštálový cukor, biely chlieb a cestoviny a obmedzila ho len na obyčajný chlieb, tuk na varenie, bôb a šošovicu. Oznámenie týchto opatrení vyvolalo najväčšie nepokoje v Egypte od roku 1952 (Hajkal 1988, s. 186-7). Chudoba vyšla do ulíc protestujúc proti opatreniam pričom dochádzalo k útokom na obchody s luxusným tovarom a na nočné podniky. Keď polícia nedokázala potlačiť nepokoje, vláda použila špeciálne jednotky armády a v zrážkach zahynulo niekoľko stovák demonštrantov. Ľudia neprotestovali proti infitáhu za to, že bol liberálny, ale pre vzrastajúcu nerovnosť. Rozsiahle násilné nepokoje v januári 1977 poukazovali na politické riziko, ktoré hrozilo vláde keby siahla na túto stránku sociálneho štátu (Kňazev 1986, s. 154-9).

Vláda okamžite obnovila všetky dotácie na tovary bez ohľadu na náklady, len aby sa zabránilo ďalším nepokojom. Táto politika sa stala jednou zo skutočných príčin vyplácania veľkých súm americkej pomoci poskytovanej od roku 1979. Okrem toho pohraničná vojna s Líbyou v júli 1977, zvyšujúca sa miera muslimského extrémizmu a pokusy Carterovej administratívy obnoviť ženevskú konferenciu, pohnali egyptského prezidenta k tomu, aby dramaticky zmenil svoju politiku. Napriek tomu, že sa ocitol v slepej uličke a hrozili mu nepokoje vyplývajúce z obrovskej nespokojnosti ľudu, Anwar as-Sādāt urobil ďalšie z dramatických krokov, ktorými sa preslávilo jeho funkčné obdobie. Vo februári 1977 zorganizoval referendum, ktorého otázky boli formulované tak, aby mu dali zdanie bezvýhradnej ľudovej podpory (Beattie 2000, s. 222).

Úspešné referendum prezident využil tak, že v novembri 1977 odletel do Jeruzalema, aby oslovil izraelský parlament. Žiaden arabský vodca verejne nerokoval s nijakým izraelským vodcom, nieto aby tento štát navštívil, od jeho vzniku v roku 1948. Anwar as-Sādāt jasne povedal novinárom, že nejde uznať Izrael alebo s ním uzavrieť mier bez súhlasu ostatných Arabov (Bell 2005, s. 407). Väčšina expertov sa domnievala, že volebná kampaň, ktorá vtedy prebiehala v Izraeli, udrží pri moci koalíciu Strany práce a Anwar as-Sādāt sa pripravoval, že bude rokovať so Šimonom Peresom, ktorého považovali za liberálneho v arabských záležitostiach, ale víťazom izraelských volieb sa neočakávane stal Menachem Begin, ultrapravicový vodca koalície Likud (Hajkal 1988, s. 193).

V prejave pred parlamentom 9. novembra 1977 Anwar as-Sādāt oznámil, že pri hľadaní mieru s Izraelom je ochotný ísť až na koniec sveta alebo dokonca do knesetu v Jeruzaleme (Israeli 1985, s. 228). Keď sa ho americkí žurnalisti a delegáti kongresu pýtali či to myslí vážne, prezident potvrdil svoju ochotu rokovať priamo s Beginovou vládou. Iste, keď sa pýtali Menachema Begina ako odpovie na takú iniciatívu odpovedal, že s potešením pozve Anwara as-Sādāta na návštevu Izraela a uzavrie mier. V priebehu dvoch týždňov, ignorujúc naliehavé prosby mnohých štátnikov arabských krajín (a viacerých členov vlastnej vlády), aby nešiel, prezident sa vydal na cestu. Na letisku v Tel Avive ho vítal izraelský prezident, premiér a celá vláda. Počas jednodňovej návštevy Anwar as-Sādāt položil veniec k pamätníku neznámeho izraelského vojaka, pomodlil sa v mešite al-Aqšā a predniesol výrečný prejav v knesete (Shlaim 2001, s. 360-1; As-Sādāt 1978, s. 323-5). Aj keď jeho mierové podmienky boli rovnaké ako predtým – stiahnutie izraelských vojsk zo všetkých okupovaných území a právo na sebaurčenie palestínskeho ľudu – skutočnosť, že prišiel do Jeruzalema a uznal jeho existenciu (s hlavným mestom Jeruzalemom) zdramatizovalo jeho túžbu po mieri a postavilo Begina do pozície, kde väčšina ľudí očakávala, že urobí podobné ústupky. Tie však nikdy neurobil.

Toto bol prvý zo série krokov, ktoré viedli k Američanmi sprostredkovaným rokovaniam medzi Izraelom a Egyptom a k podpísaniu formálnej mierovej zmluvy. Za týchto podmienok sa Izrael zaviazal, že sa v priebehu troch rokov stiahne zo Sinajského polostrova. Egypt súhlasil s tým, aby izraelské lode plávali cez Suezský prieplyv a medzi oboma štátmi boli nadviazané plné diplomatické a obchodné vzťahy. USA boli ručiteľom zmluvy, ktorý mal dohliadať na sťahovanie izraelských vojsk zo Sinajského polostrova a jeho následnú demilitarizáciu, pričom sa zaviazal, že bude poskytovať obom štátom vojenskú a hospodársku pomoc. Otázka palestínskej autonómie bola odsunutá kým nebudú ukončené kroky vytvárajúce dvojstranné vzťahy a dôveru. (Shlaim 2001, s. 368-9).

Mnohí zahraniční pozorovatelia sa obávali, že prezidenta zavraždia počas alebo po návšteve do Jeruzalema, keďže mnohých Palestínčanov táto cesta mimoriadne nahnevala. Po návrate do Káhiry ho však očakávalo búrlivé privítanie. Bolo jasné, že

mnohí Egypťania túžili po mieri, najmä za podmienok, ktoré prezident stanovil vo svojom prejave. Marxistická ľavica a islamská pravica však nemali také pocity, aj dvaja egyptskí ministri zahraničných vecí rezignovali krátko po sebe. Z arabských vlád otvorene podporili túto politiku Sudán, Maroko, Jordánsko a Omán (Beattie 2000, s. 229). Väčšina západných vlád a obyvateľov zdravili túto novú mierovú iniciatívu. Carterova administratíva, aj keď bola prekvapená, rýchlo podporila Anwara as-Sādāta a vyradila svoje plány na nové zvolanie ženevskej konferencie a na hľadanie všeobecného urovnania za účasti Palestínčanov (Quandt 2001, s. 194-6).

Anwar as-Sādāt okamžite zvolal medzinárodnú mierovú konferenciu do hotela Mena House pri pyramídach, ale dostavili sa iba USA a Izrael. Menachem Begin 25. decembra 1977 opätovoľ návštevu, ale jeho rozhovory s Anwarom as-Sādātom neposunuli mierový proces dopredu (Riad 1981, s. 308). Počas januára 1978 obe strany vytvorili vojenské a politické komisie, aby pracovali na technických otázkach mierového urovnania, ale potom čo Menachem Begin predniesol necitlivý prejav, Egypt rokovania prerušil. Jablkom sváru bol Sinajský polostrov. Begin ponúkol vrátenie polostrova, ale Izraelčania si chceli ponechať existujúce židovské osady ako prístav Jamit, kým Egypťania chceli ich vyprázdnenie a vrátenie (Fahmy 1983, s. 285). Citlivý problém predstavovali Palestínčania pod izraelskou správou, ktorým sa egyptské stanovisko nepáčilo, ale mnohí Egypťania to chápali ako nevďak za obeť, ktoré pre nich priniesli v piatich vojnách proti Izraelu. Mierová iniciatíva Anwara as-Sādāta vzbudila nádeje ľudí, že arabsko-izraelský konflikt bude čoskoro vyriešený. Na druhej strane väčšina arabských štátov cítila, že Egypt je nevďačný a zle sa im odmenil za morálnu a finančnú podporu, ktorú mu poskytovali od roku 1967. Na zúženom stretnutí na najvyššej úrovni v decembri 1977 v líbyjskom Tripolise odmietli separátne egyptsko-izraelské mierové rozhovory a vytvorili Front neustúpnosti a odmietania (Džabhat as-sumūd wa-t-tasaddī).

Administratíva Jimmyho Cartera bola ochotná uchýliť sa k heroickým opatreniam, len aby priniesla mier na Blízky východ. Anwar as-Sādāt chcel dosiahnuť úplnú dohodu, ktorá by obsahovala aj klauzulu o palestínskom štáte, eufemisticky nazvanom „domovina“. Izrael a jeho prívrženci nechceli vrátiť okupovaný Západný breh a pásma Gazy Palestínčanom, v obave, že by sa tieto územia dostali pod vládu OOP. Ak Jimmy Carter, Anwar as-Sādāt a Menachem Begin chceli mier, museli vymyslieť vzájomne prijateľný plán pre Palestínčanov. Nasledovali viaceré stretnutia na rozličných úrovniach a nakoniec sa títo traja vedúci predstavitelia zišli v septembri 1978 v Camp Davide (štát Maryland) letnom sídle amerických prezidentov na stretnutí, kde sa po dvojtýždňových rokovaní podpísali mierové dohody (Hinnebusch 1988, s. 67).

Výsledkom rokovaní v Camp Davide bol návrh separátnej mierovej zmluvy medzi Izraelom a Egyptom, ktorá sa netýkala ostatných arabských krajín a vágne formulovaný „rámec“ poskytujúci „autonómiu“ pre obyvateľov pásma Gazy a

Západného brehu, ktorý sa mal dosiahnuť do piatich rokov pod vedením dočasnej samosprávnej administratívy. Kráľ Husajn mal byť prizvaný na rokovania, ale on sa odmietol zúčastniť. Zdanie bratských pocitov medzi vedúcimi predstaviteľmi bolo dojemné, ale klamlivé. Menachem Begin celou osobnosťou a neústupnosťou dráždil nielen Anwara as-Sādāta, ale aj Jimmyho Cartera, ale on len obhajoval záujmy vlastnej krajiny lepšie ako ostatní. Stiahnutie vojsk zo Sinajského polostrova malo nasledovať v postupných krokoch a Egypt mal nadviazať plné diplomatické styky s Izraelom bez ohľadu na škody, ktoré to spôsobí jeho vzťahom s ostatnými arabskými krajinami. Obe strany mali ďalej rokovať o dosiahnutí „autonómie“ pre Palestínčanov pod izraelskou vládou, Begin totiž nemal rád slovo „samospráva“ a mal iné predstavy o obsahu rokovaní (Quandt 2001, s. 237). Skeptici to interpretovali tak, že budú môcť slobodne opustiť okupované územia a odstáť sa do iných arabských krajín. Beginova vláda rýchlo ukázala, že Palestínčania nezískajú nijakú kontrolu nad vlastnými životmi; oznámila, že na Západnom brehu bude naďalej budovať židovské osady a doterajšie rozširovať.

Keď sa plánovali mierové rozhovory v Camp Davide, k Frontu neústupnosti a odmietania vytvorenému radikálnymi arabskými štátmi sa pripojili Tunisko, Jordánsko a nakoniec aj Maroko. Arabskí vodcovia sa zišli, aby odmietli postup Anwara as-Sādāta. Ponúkali mu miliardy USD na hospodársku pomoc, keď sa vráti do arabského „košiaru“ a ukončí svoju mierovú iniciatívu, ale zbytočne. Nikto sa potom nemohol čudovať, prečo ostatné arabské štáty odsúdili dohody z Camp Davidu. Aj Jordánsko a Saudská Arábia sa pripojili k Frontu neústupnosti a odmietania vedeného Irakom a Sýriou napriek tomu, že minister zahraničných vecí USA Cyrus Vance navštívil Ammán, Damask a Rijád a snažil sa získať podporu pre mierovú dohodu (Finkelstone 1996, s. 234; Riad 1981, s. 314-5).

Na pozvanie Iraku sa v dňoch 1.-4. novembra 1978 konala v Bagdade konferencia na najvyššej úrovni, na ktorej chýbali iba Omán a Sudán. Na tomto „summite odmietnutia“ prítomní vládcovia odsúdili dohodu a poslali do Káhiry delegáciu s ponukou pomoci vo výške 2 miliardy USD, keď nebude podpísaná mierová zmluva s Izraelom. Anwar as-Sādāt však odmietol delegáciu prijať. A tak bagdadska konferencia odhlasovala rezolúciu, že v prípade podpisu mierovej zmluvy s Izraelom, arabské štáty zastavia Egyptu doterajšiu hospodársku pomoc a bude voči nemu uplatnený hospodársky a politický bojkot (Beattie 2000, s. 229).

Podpis Anwara as-Sādāta na zmluve s Izraelom ešte nebol istý, keď požadoval od Izraela podrobný časový rozvrh na odovzdanie kontroly nad Západným brehom a pásmom Gazy. Cyrus Vance nevedel urobiť viac ako získať od Izraela hmlistý záväzok rokovať. To bolo pre Egypt príliš málo a americká skupina medzinárodných právnikov a odborníkov na Blízky východ nedokázala vymyslieť formulu, ktorá by vyhovovala požiadavkám Jeruzalema aj Káhiry. Jimmy Carter sa znova musel stretnúť s oboma stranami, kým súhlasili s kompromisnými formuláciami. USA za museli zaplatiť 3

miliardy USD Izraelu na náklady evakuácie Sinajského polostrova a Egyptu 2 miliardy na vojenskú pomoc. Obe strany očakávali a aj dostali ďalšiu hospodársku pomoc. Zbigniew Brzezinski, prezidentov poradca pre národnú bezpečnosť, nedokázal presvedčiť ani Jordánsko ani Saudskú Arábiu, aby podporili zmluvu. Izraelský parlament (kneset) schválil zmluvu až po ostrej diskusii a 26. marca 1979 Menachem Begin a Anwar as-Sādāt mohli podpísať mierovú zmluvu na trávniku pred Bielym domom, a tak formálne ukončili vojnový stav medzi svojimi krajinami (Riad 1981, s. 338).

Tento vývoj vyvolal zdesenie väčšiny ostatných arabských štátov: □addām □usajn koncom marca 1979 zorganizoval druhý bagdadský summit. Tu najvyšší predstavitelia arabských štátov prerušili diplomatické styky s Egyptom, vylúčili ho z Ligy arabských štátov a sídlo LAŠ premiestnili z Káhiry do Tunisu. V máji 1979 sa zišla Islamská konferencia v marockom Feze a tiež zrušila členstvo Egypta v tejto organizácii a odmietla zmluvu z Camp Davidu (Beattie 2000, s. 230). Anwar as-Sādāt hnevivo reagoval na kritiku. On sa nepovažoval za zradcu arabskej veci, ale za priekopníka, ktorý arabskému svetu ukazuje jedinú cestu otvorenú preň na znovuzískanie území stratených v roku 1967 (Rabinovich 2004, s. 26).

* * * * *

Jeruzalemská iniciatíva Anwara as-Sādāta, dohody z Camp Davidu a podpis mierovej zmluvy s Izraelom urýchlili vnútropolitické zmeny v Egypte. Opozícia voči zmluve prišla hlavne od zvyškov nā□irovskej ľavice a od silnejúcich islamských síl. Boli zaskočení týmito krokmi, ktoré sa natoľko líšili od línie, ktorú Egypt v arabskom svete presadzoval uplynulých tridsať rokov. Jednako, Anwar as-Sādāt sa mohol spoľahnúť na politickú vrstvu, ktorá mala rovnaké názory ako on vo veci národnoštátnych záujmov Egypta (Shehata 2010, s. 32). Navyše, zmes egyptského nacionalizmu a presvedčenia, že tieto kroky ohlasujú novú, úspešnejšiu budúcnosť Egypta, vytvorili spočiatku značné ľudové nadšenie.

Po uzavretí mieru s Izraelom Egyptania dúfali, že sa znížia výdavky na armádu a zostane viacej peňazí na budovanie priemyslu, vzdelanie, sociálne reformy a celkové zlepšenie ich životnej úrovne. Predpokladali, že vláda Menachema Begina v dobrej viere urýchli rokovania o palestínskej autonómii. Prívrženci mierového procesu dúfali, že ostatné arabské vlády uznajú svoju chybu a budú nasledovať Egypt. Očakávali aj zlepšenie vzťahov s USA, ktoré povedie k zvýšeniu investícií a prílivu turistov zo západných krajín a nahradí výpadky príjmov od štátov sovietskeho bloku a neústupných Arabov (Vatikiotis 1985, s. 433). No napriek tomu, že Egypt v marci 1979 uzavrel s Izraelom mier a hospodárske pomery sa zlepšili, nádeje sa plnili len čiastočne. Egyptská vláda začala nakupovať nové drahé zbrane z USA, s odôvodnením, že je to na obranu pred Líbyou, ale v skutočnosti kvôli tomu, aby egyptská armáda aj naďalej podporovala režim a jeho politiku. Izraelská vláda však

brzdila každý pokrok smerom k palestínskej samospráve v obave, že premena okupovaných území na samosprávne jednotky môže viesť k vzniku teroristických útvarov, ktoré by ohrozili bezpečnosť Izraela (Shlaim 2001, s. 382).

Okamžitá prosperita, ktorú Anwar as-Sādāt sľuboval svojim krajanom, však väčšinu Egyptanov znova obišla, hoci niektoré skupiny egyptskej spoločnosti začali profitovať z hospodárskych príležitostí, ktoré im ponúkal rozvíjajúci sa súkromný sektor. Nerovnomerné rozdelenie bohatstva, ktoré nikdy nezmyslo z egyptskej spoločnosti sa vypuklejšie prejavilo, keď sa pre bohatých sprístupnili nové formy spotreby. Kritika takého vývoja sa nevyhnutne zostrila, nielen z ľavej strany politického spektra, ale aj zo strany islamských kruhov. Keď tie isté skupiny k tomu pridali odsudzovanie stále vzrastajúcej závislosti Egypta od USA a zjavne separátneho mierového procesu s Izraelom, vznikla z toho rozsiahla kritika režimu, na ktorú bol Anwar as-Sādāt mimoriadne citlivý (Hinnebusch 1988, s. 75).

Dlhotrvajúci autoritársky režim sa prejavil v pravom svetle, keď Anwar as-Sādāt vypísal ďalšie referendum, aby získal ľudový súhlas na zákony, ktorými by zlomil politický dissent. Zákon hanby (Qānūn al-cajb) zakazoval šírenie ateizmu alebo triedneho boja, ktoré dávajú mladým ľuďom zlý príklad, tlačenie alebo vysielanie falošných správ, ktoré by mohli znepokojiť verejnú mienku, sformovať ilegálnu organizáciu alebo znevažovať vládu. Tresty mohli zahŕňať zbavenie občianskych práv, zákaz vycestovania odňatím cestovného pasu, domáce väzenie, zbavenie majetku. Hoci právnici a bojovníci za občianske práva namietali voči tomuto zákonu, prezidentovi vyhovoval, lebo mu poskytol nový náhubok pre jeho politických oponentov (Hajkal 1988, s. 194-6).

Prezident, aby presadil súhlas so svojimi názormi, sa stále viac spoliehal na kontrolu štátnej správy a bezpečnostných služieb. Tých, ktorí mali iný názor, považoval prinajlepšom za vinných z nerozumnosti a prinajhoršom za podvratníkov celého politického a spoločenského poriadku. Koncom leta 1981 predviedol túto tézu zatknutím prakticky každého prominentného kritika svojho režimu, bez ohľadu na jeho politické smerovanie. Jednako, zatiaľ čo väčšina jeho pozornosti sa sústreďovala na jeho verejných kritikov, v pozadí boli oveľa nebezpečnejší nepriatelia (Hinnebusch 1988, s. 77).

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. Al-caQQĀD, S. (1984): *As-Sādāt wa Kāmb Dīfīd*. [As-Sādāt a Camp David]. Káhira: Maktabat Madbūlī, 1984.
2. BAHĀ'ADDĪN, A. (1977): *Muāwarātī maca as-Sādāt*. [Moje rozhovory s as-Sādātom]. Káhira: Dār al-Hilāl, 1977.
3. BĀŠIRĪ, M.U. (2000): *Macālim tāriḥ as-Sūdān*. [Mil'niky sudánskych dejín]. Chartúm: ad-Dār as-sūdānīja li-l-kutub, 2000.

4. BEATTIE, K.J. (2000): *Egypt during the Sadat Years*. New York: Palgrave, 2000.
5. BREGMAN, A. – EL-TAHRI, J. (1988): *The Fifty Years War. Israel and the Arabs*. London: Penguin Books, 1998.
6. BREGMAN, A. (2003): *Israel's Wars. A History Since 1947*. London: Routledge, 2003.
7. BAILEY, S.D. (1990): *Four Arab-Israeli Wars and the Peace Process*. London: Macmillan, 1990.
8. BELL, P. M. H. (2005): *The World Since 1945. An International History*. London: Arnold Hodder, 2005.
9. BURNS, W.J. (1985): *Economic Aid and American Policy toward Egypt, 1955 – 1981*. New York: Sunny Press, 1985.
10. CALVOCORESSI, P. (2001): *World Politics 1945 – 2000*. London: Pearson, 2001.
11. CLEVELAND, W.L. (2000): *A History of the Modern Middle East*. Boulder, Colorado: Westview Press, 2000.
12. COOPER, M.N. (1982): *The Transformation of Egypt*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1982.
13. FAHMY, I. (1983): *Negotiating for Peace in the Middle East*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1983.
14. FINKLESTONE, J. – Sadat, A. (1996): *Visionary who Dared*. London: Frank Cass, 1996.
15. EL-GAMASY, M.A.G. (1993): *The October War. Memoirs of Field Marshal el-Gamasy of Egypt*. Káhira: The American University in Cairo Press, 1993.
16. GOLAN, G. (1990): *Soviet Policies in the Middle East. From World War II to Gorbachev*. Cambridge University Press, 1990.
17. GOLAN, M. (2004): *The Secret Conversations of Henry Kissinger*. New York: Quadrangle Press, 1976.
18. GOLDSCHMIDT, A. (2004): *Modern Egypt*. Boulder: Westview Press, 2004.
19. GOMBÁR, E. (2009): Moderní Egypt. In: *Dějiny Egypta*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
20. HAJKAL, M.H. (1975): *At-tarīq ilā ramadān. [Cesta k ramadānu]*. Bejrút: Dār an-nahār li-n-našr, 1975.
21. HAJKAL, M.H. (1988): *Charīf al-ġadab. Qissat bidājat wa nihājat casr Anwar as-Sādāt. [Jeseň hnevu. Príbeh začiatku a konca éry Anwara as-Sādāta]*. Káhira: Markaz al-Ahrām li-t-tardžama wa-n-našr, 1988.

22. HAMRŮŠ, A. (1984): *Qissat tawrat 23 jūlijū. [Příbeh revolúcie 23. júla]. Diel V. Charīf cAbdannāsir. [Jeseň /Džamāla/ cAbdannāsira]*. Káhira: Maktabat Madbūlī, 1984.
23. HERZOG, C. (2002): *The Arab-Israeli Wars. War and Peace in the Middle East*. New York: Random House, 1982.
24. HILĀL, A. (2002): *Tatawwur an-nizām as-sijāsī fī Misr 1803 – 1999. [Rozvoj politického systému v Egypte]*. Káhira: Markaz al-Ahrām, 2002.
25. HINNEBUSCH, R. (1988): *Egyptian Politics under Sadat: The Post Populist Development of an Authoritarian Modernizing State*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1988.
26. HIRO, D. (2002): *War Without End. The Rise of Islamist Terrorism and Global Response*. London: Routledge, 2002.
27. EI-HUSSINI, M.M. (1987): *Soviet-Egyptian Relations, 1945 – 85*. London: Macmillan Press, 1987.
28. ISMAEL, T.Y. – Ismael, J.S. (1985): *Government and Politics in Islam*. New York: St. Martin's Press, 1985.
29. ISMAEL, T.Y. (1976): *The Arab Left*. Syracuse: Syracuse University Press, 1976.
30. ISRAELI, R. (1979): *The Public Diary of President Sadat. Part Two. The Road of Diplomacy (November 1973 – May 1975)*. Leiden: E. J. Brill, 1979.
31. ISRAELI, R. (1979): *The Public Diary of President Sadat. Part Three. The Road of Pragmatism (June 1975 – October 1976)*. Leiden: E. J. Brill, 1979.
32. ISRAELI, R. (1985): *Man of Defiance. A Political Biography of Anwar Sadat*. Totowa: Barnes & Noble Books, 1985.
33. KISSINGER, H. (2003): *Crisis. The Anatomy of Two Major Foreign Policy Crises*. New York: Simon & Schuster 2003.
34. KISSINGER, H. (2004): *Bouřlivé roky*. Praha: BB Art, 2004.
35. KŇAZEVA, A.G. (1986): *Jegipet posle Nasera, 1970 – 1980*. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1986.
36. KROPÁČEK, L. (1966): *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1966.
37. MENDEL, M. (1994): *Islámská výzva. Z dějin a současnosti politického islámu*. Brno: Atlantis, 1994.
38. MORTIMER, E. (1982): *Faith and Power: The Politics of Islam*. London: Faber, 1982.
39. QUANDT, W.B. (2001): *Peace Process. American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. Washington: The Brookings Institution, 2001.

40. RABINOVICH, I. (2004): *Waging Peace. Israel and the Arabs, 1948 – 2003*. Princeton: Princeton University Press, 2004.
41. RIAD, M. (1981): *The Struggle for Peace in the Middle East*. London, Melbourne, New York: Quartett Books, 1981.
42. SABRĪ, M. (1985): *As-Sādāt. Al-haqīqa wa al-ustūra. [As-Sādāt. Pravda a legenda]*. Káhira: al-Maktab al-misrī al-hadīt, 1985.
43. AS-SĀDĀT, A. (1978): Baht can ad-dāt. Qissat hajātī. [Hl'adanie identity. Příbeh mōjho života]. Káhira: al-Maktab al-misrī al-hadīt li-t-tibāca wa-n-našr, 1978.
44. SELLA, A. (1981): *Soviet Political and Military Conduct in the Middle East*. London: The Macmillan Press, 1981.
45. SHEHATA, D. (2010): *Islamists and Secularists in Egypt. Opposition, conflict, and cooperation*. London: Routledge, 2010.
46. SHLAIM, A. (2001): *The Iron Wall. Israel and the Arab World*. London: Penguin Books, 2001.
47. AŠ-ŠĀDLĪ, S. (1980): *Harb uktūbar. Mudakkirāt. [Októbrová vojna. Spomienky]*. Paríž: Manšūrāt mu'assat al-watan al-carabī li-t-tibāca wa-n-našr, 1980.
48. TAYLOR, A. (1982): *The Arab Balance of Power*. New York: Syracuse University Press, 1982.
49. VADNEY, T. E. (1992): *The World since 1945*. London: Penguin Books, 1992.
50. VATIKIOTIS, P.J. (1985): *The History of Egypt. From Muhammad Ali to Mubarak*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1985.
51. WANNER, J. (2002): *Krvavý Jom Kippur. Čtvrtá a pátá arabsko-izraelská válka ve světové politice*. Praha: Nakladatelství Libri, 2002.
52. WATERBURY, J. (1983): *The Egypt of Nasser and Sadat. The Political Economy of Two Regimes*. Princeton: Princeton University Press, 1983.